

Tsivos, Konstantinos

50 χρόνια από το θάνατο του Δημήτρη Παπά, ιδρυτή της Έδρας Νέων Ελληνικών στο Πανεπιστήμιο του Καρόλου της Πράγας

Neograeca Bohemica. 2012, vol. 12, iss. [1], pp. 71-76

ISBN 978-80-260-4596-0

ISSN 1803-6414

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142390>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

νέου κλάδου και ελπίζουμε ότι σήμερα υπάρχουν όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις για τους νέους επιστήμονες για τη συνέχεια και τη βελτίωση του έργου αυτού.

50 χρόνια από το θάνατο του Δημήτρη Παπά, ιδρυτή της Έδρας Νέων Ελληνικών στο Πανεπιστήμιο του Καρόλου της Πράγας

ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΙΒΟΣ

Τον ερχόμενο Μάιο συμπληρώνονται 50 χρόνια από το θάνατο του πανεπιστημιακού Δημήτρη Παπά, ιδρυτή των νεοελληνικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Καρόλου της Πράγας. Ο Δημήτρης Παπάς δραστηριοποιήθηκε όχι μόνο στον πανεπιστημιακό χώρο, αλλά και πολιτικά, υπηρετώντας την κρίσιμη εμφυλιοπολεμική περίοδο ως άτυπος πρέσβης της λεγόμενης «κυβέρνησης του βουνού» στην τότε Τσεχοσλοβακία. Θα επιχειρήσουμε μια σύντομη ανάπλαση της προσωπικότητας του Δ. Παπά βασισιμένοι σε αρχειακό υλικό του τσεχοσλοβακικού Υπουργείου Πληροφοριών,¹ στο οποίο υπηρέτησε ο Δ. Παπάς λίγο μετά την άφιξή του στην Τσεχοσλοβακία, σε ορισμένες αναφορές που βρήκαμε στο *Ιστορικό Αρχείο* του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών,² καθώς και στη νεκρολογία που έγραψε η Τσέχα βυζαντινολόγος Ρούζενα Ντοστάλοβα, συνάδελφος του Παπά στο Πανεπιστήμιο, λίγο μετά το θάνατό του στο *Δελτίο της τσεχικής Ένωσης Κλασικών Φιλολόγων*.³ Οι σημαντικότερες πληροφορίες όμως προέρχονται από μια ιδιόχειρη ημιτελή *Βιογραφική έκθεση* του Παπά, την οποία ανακαλύψαμε πρόσφατα κατά τη μετακόμιση κάποιων παλαιών εγγράφων από τη βιβλιοθήκη του *Τμήματος Νεοελληνικής Φιλολογίας* στην Πράγα.

Ο Δημήτρης Παπάς γεννήθηκε την πρωτοχρονιά του 1907 στο χωριό Καλά Νερά που βρίσκεται στους πρόποδες του Πηλίου, όπως ο ίδιος αναφέρει στη *Βιογραφική έκθεσή* του. Καταγόταν από μια ευκατάστατη αγροτική οικογένεια ελαιοπαραγωγών. Είχε έναν αδελφό και πέντε αδελφές. Ο πατέρας του ήταν βενιζελικός, χωρίς να ανακατεύεται ενεργά στην πολιτική ζωή. Ο Δημήτρης Παπάς πέρασε τα παιδικά του χρόνια στο χωριό, όπου έβγαλε και το Δημοτικό. Όπως αναφέρει στο βιογραφικό του, από τότε που γεννήθηκα ήμουν διαρκώς άρρωστος από ελονοσία και ελώδη καχεξία, γι' αυτό κι ήμουν περιορισμένος στο σπίτι κάτω απ' την επίβλεψη της μητέρας μου. Το 1916 η οικογένεια Παπά μετακινήθηκε στο Βόλο, όπου ο Δημήτρης σπούδασε στο Ελληνικό Σχολείο και στο Γυμνάσιο. Το 1925 ο Δημήτρης αναχώρησε για την Αθήνα προκειμένου να σπουδάσει στο Πανεπιστήμιο. Ο πατέρας μου με επέσε να σπουδάσω νομικά, εργώ όμως ήθελα να σπουδάσω φιλολογία, στην οποία

¹ Národní archiv, k. Ministerstvo informací, sl. Řecký referát (Εθνικό Αρχείο Πράγας – ΕΑΠ, Υπουργείο Πληροφοριών, φάκελος Ελληνικός Τομέας).

² Υπουργείο Εξωτερικών, *Ιστορικό Αρχείο*, φακ. 80, υποφ. 1 (1951).

³ DOSTÁLOVÁ 1963, 189–190.

είχα κλίση απ' το Γυμνάσιο και οι καθηγητές μου το συνιστούσαν, αναφέρει ο Παπάς στο ιδιόχειρο βιογραφικό του. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του και μετά την αποφοίτησή του ο Δ. Παπάς συνεργάστηκε με το γνωστό ακαδημαϊκό Ανδρέα Ανδρεάδη, κοσμήτορα της Νομικής Σχολής και θεμελιωτή της πολιτικής οικονομίας στην Ελλάδα. Συνέβαλε στη συγγραφή της μνημειώδους *Ιστορίας των Οικονομικών της Ελλάδος από την ομηρικήν εποχήν ως τα νεώτερα χρόνια*. Μάλιστα ο Παπάς στο τσεχικό βιογραφικό του διατείνεται ότι οι τρεις τόμοι που αναφέρονται στην ιστορία της οικονομίας κατά την ομηρική, κλασική και ελληνιστική περίοδο αποτελούν δικά του έργα.⁴ Στο ίδιο βιογραφικό αναφέρει, χωρίς να κατονομάζει επακριβώς, μελέτες που έγραψε για την εθνική οικονομία την περίοδο της Επανάστασης του '21 καθώς και για την οικονομία της ελληνιστικής Αιγύπτου την περίοδο του Πτολεμαίου του Φιλαδέλφου. Κάνοντας μια αναδρομή στην επιστημονική του αρθρογραφία κατά τη δεκαετία του '30 ο Παπάς παραθέτει τους εξής τίτλους: *Η πορεία του ελληνικού θεάτρου από την αρχαιότητα ως σήμερα* (1930)· *O Ettore Romagnoli και το έργο του* (1935)· *A. M. Ανδρεάδης: η προσωπικότητά του και το έργο του* (1936)· *Το οικογενειακό Δίκαιο στο ορθόδοξο δικαστικό Δίκαιο και στο διεθνές Αστικό Δίκαιο: Cuiacius, το έργο του και η σχολή του. Ο ανθρωπισμός στο Δίκαιο*.

Το 1930 ο Παπάς αναχώρησε για ταξίδι σπουδής στο Παρίσι, όπου για ένα τρίμηνο έμεινε στο Καρτιέ Λατέν, ενώ στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στη Ρώμη, όπου για έναν χρόνο παρακολούθησε τα σεμινάρια που διηύθυνε στο Φροντιστήριο Βυζαντινής Φιλολογίας ο γνωστός βυζαντινολόγος Σίλβιο Μερκάτι. Εκεί ο Παπάς ασχολήθηκε με τη μεθοδολογία ερμηνείας και κριτικής βυζαντινών συγγραφέων. Το 1931 επέστρεψε στην Ελλάδα, όπου υπηρέτησε τη στρατιωτική θητεία ως βοηθητικός στρατιώτης και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στο Βόλο, όπου άσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου μέχρι την κήρυξη του ελληνο-ιταλικού πολέμου. Παράλληλα από το 1932 άρχισε να ετοιμάζεται θεωρητικά για το ακαδημαϊκό στάδιο, αποσκοπώντας να ειδικευτεί στο βυζαντινό δίκαιο. Γι αυτό, όπως γράφει ο ίδιος, *ασχολήθηκα με τη Βυζαντινή εποχή από άποψη ιστορίας, φιλολογίας και τέχνης. Παράλληλα έγραφα σε επαρχιακές εφημερίδες και περιοδικά φιλολογικές και θεατρικές κριτικές. Το δικηγορικό μου επάγγελμα ύστερα από δυο χρόνια εξάσκησης, μου έδινε αρκετά ώστε να μπορώ να ζω και να μελετώ με σχετική άνεση*. Το 1934 ταξίδεψε επαγγελματικά στην Αίγυπτο. Εξασφαλίζοντας φιλοξενία στο σπίτι του θείου του, που έμεινε στην Αλεξάνδρεια, αξιοποίησε την ευκαιρία που του δόθηκε προκειμένου να μελετήσει τους ελληνιστικούς παπύρους. Παράλληλα πραγματοποίησε ταξίδια στην Κωνσταντινούπολη, το Άγιο Όρος, το Μέγα Σπήλαιο και στην Αγία Λαύρα με σκοπό να μελετήσει χειρόγραφα που βρίσκονταν φυλαγμένα στα μοναστήρια τους.

Ο Δ. Παπάς επικαλείται την αγάπη του για τη μελέτη προκειμένου να δικαιολογήσει την απουσία του από τις πολιτικές ζυμώσεις κατά τη διάρκεια της φοιτητικής του ζωής και της δικηγορικής του σταδιοδρομίας. Στη βιογραφική του έκθεση γράφει ότι δεν ανέπτυξε

⁴ *Εθνικό Αρχείο Πράγας – ΕΑΠ, Υπουργείο Πληροφοριών, φάκελος Ελληνικός Τομέας – Curriculum vitae dr. D. Papase.*

πολιτική δραστηριότητα την περίοδο της μεταξικής δικτατορίας σημειώνοντας ωστόσο ότι σε συζητήσεις είχα αρκετά έντονα εκδηλωθεί ενάντια στη δικτατορία και η αστυνομία στο χωριό δυο φορές μ' εκάλεσε και μου έκανε συστάσεις κι έμμεσες απειλές. Πάντως εξακολούθησα να υποστηρίξω δωρεάν κομμουνιστές και να καταφέρομαι ενάντια στο καθεστώς. Για τη βασιμότητα των ως άνω επικαλείται ως μάρτυρα τον συμπατριώτη του Μιλτιάδη Πορφυρογένη, κορυφαίο στέλεχος στη συνέχεια του ΚΚΕ και υπουργό στην πρώτη μεταπολεμική κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου.⁵

Στη *Βιογραφική έκθεσή* του ο Παπάς δεν αναφέρει οτιδήποτε για τη δική του αντιστασιακή δράση, μολοντί αναφέρεται λεπτομερειακά στην αντιστασιακή δράση των υπολοίπων μελών της οικογένειάς του. Από τσεχικές πηγές πληροφορούμαστε ότι ο Παπάς εντάχθηκε το 1942 στο ΚΚΕ και από το 1943 έγινε αξιωματικός του ΕΛΑΣ, πιθανότατα σε κάποια από τα ανταρτικά σώματα που δρούσαν στην περιοχή του Πηλίου.⁶ Ο ίδιος γράφει ότι μετά τη Βάρκιζα, Φεβρουάριο–Μάρτιο του 1945, πέρασε με εντολή του ΚΚΕ στη Γιουγκοσλαβία καθώς καταδιωκόταν στην Ελλάδα για την αντιστασιακή του δράση στην Κατοχή. Την περίοδο της μεταβαρκιζιανής τρομοκρατίας φαίνεται ότι αρκετοί συγγενείς του καταδιώχτηκαν για την αντιστασιακή τους δραστηριότητα. Το ξέσπασμα του Εμφυλίου βρήκε τον Παπά στην ελληνική προσφυγική κοινότητα του Μπούλκες, απ' όπου το Μάρτιο του 1947 με εντολή του κόμματος αναχώρησε για την Τσεχοσλοβακία προκειμένου να υποβληθεί σε θεραπεία μετά το πρώτο εγκεφαλικό επεισόδιο που υπέστη στο Μπούλκες.

Στην Τσεχοσλοβακία, κατόπιν πρότασης του νεοϊδρυθέντος *Τσεχοσλοβακικο-ελληνικού Συνδέσμου*, προσλαμβάνεται στο *Υπουργείο Πληροφοριών*, το οποίο λειτουργούσε υπό τη διεύθυνση του κομμουνιστή υπουργού Βάτσλαβ Κοπέτσκι, σε μια εποχή που ακόμα στην Τσεχοσλοβακία δεν είχε επιβληθεί μονοπωλιακά η εξουσία των κομμουνιστών. Από την αρχή της παραμονής του στην Πράγα ο Παπάς προσπάθησε να μάθει τσεχικά και λειτουργούσε ως άτυπος «πρέσβης» του ΚΚΕ και της *Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης* (ΠΔΚ) στην Τσεχοσλοβακία. Οι αρμοδιότητές του αυξήθηκαν από το Φεβρουάριο του 1948, όταν το ΚΚ Τσεχοσλοβακίας ανέλαβε την αποκλειστική άσκηση της εξουσίας στη χώρα. Ο Παπάς είχε την ευθύνη των εκπομπών του τσεχοσλοβακικού ραδιοφώνου στα ελληνικά, διοργάνωσε εράνους και εκδηλώσεις συμπαραστάσης προς το ΔΣΕ, ενημέρωνε την τσεχοσλοβακική κοινή γνώμη για τις εξελίξεις στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα από το Μάρτιο του 1948 ανέλαβε τη διεύθυνση της *Έδρας Νέων Ελληνικών* στο *Πανεπιστήμιο του Καρόλου*,⁷ στο οποίο από το 16^ο αιώνα είχε καθιερωθεί η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, όχι όμως και της νεοελληνικής φιλολογίας.

⁵ Πιθανολογούμε ότι η *Βιογραφική έκθεση* του Δ. Παπά συντάχθηκε για τους σκοπούς της κομματικής «ανακαταγραφής» το 1951, όταν όλα τα μέλη και στελέχη του ΚΚΕ στην πολιτική προσφυγιά υποχρεώθηκαν να αναφερθούν με εξονυχιστικές λεπτομέρειες στο παρελθόν τους.

⁶ DOSTÁLOVÁ 1963, 189–190.

⁷ *Εθνικό Αρχείο Πράγας* – ΕΑΠ, *Υπουργείο Πληροφοριών, φάκελος Ελληνικός Τομέας – Επιστολή Υπουργείου Πληροφοριών στο Υπουργείο Παιδείας και Διαφώτισης* (19. 9. 1947) στο οποίο προτείνεται η ίδρυση *Έδρας Νέων Ελληνικών* με λέκτορα τον Δημήτρη Παπά.

Παράλληλα ο Παπάς συνέβαλε στο συντονισμό της υποδοχής των εκατοντάδων προσφυγόπουλων που άρχισαν να φτάνουν τον Απρίλιο του 1948 προερχόμενα από τις ανταρτοκρατούμενες περιοχές της «Ελεύθερης Ελλάδας». Ιδιαίτερα πιεστική ήταν η ανάγκη προετοιμασίας δασκάλων ικανών να αναλάβουν τη διδασκαλία των προσφυγόπουλων, εξάλλου αυτός ήταν και ο απώτερος στόχος της *Έδρας των Νέων Ελληνικών* στην Πράγα. Επειδή όμως οι ανάγκες ήταν ιδιαίτερα πιεστικές, ο Παπάς σε συνεργασία με το δάσκαλο Λυσίμαχο Παπαδόπουλο, υπεύθυνο της *Επιτροπής Βοήθεια για το Παιδί* (ΕΒΟΠ) στην Τσεχοσλοβακία, διοργάνωσαν ταχύρρυθμα σεμινάρια επιμόρφωσης δασκάλων, τους οποίους επέλεξαν από τις τάξεις των μεγαλύτερων σε ηλικία προσφυγόπουλων. Οι πολλαπλές υποχρεώσεις χειροτέρευαν την κατάσταση υγείας του Παπά, γι' αυτό και η ηγεσία ΚΚΕ έστειλε από το Παρίσι στην Πράγα το γνωστό δημοσιογράφο Σεραφείμ Μάξιμο, τον οποίο όμως συνόδευε η φήμη του ανυπόληπτου κομματικά στελέχους, καθώς είχε διαγραφεί από το ΚΚΕ το 1926. Έτσι ο Παπάς, παρά τα προβλήματα υγείας, εξακολούθησε να εμφανίζεται ως ο κύριος εκπρόσωπος του ΚΚΕ και της *Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης* στην Τσεχοσλοβακία. Μετά την οριστική ήττα στο Γράμμο και την άφιξη δώδεκα χιλιάδων προσφύγων στην Τσεχοσλοβακία ο Παπάς έπαψε να διαδραματίζει πλέον πολιτικό ρόλο, καθώς το ρόλο του καθοδηγητή των προσφύγων ανέλαβε ο συμπατριώτης του Μιλτιάδης Πορφυρογένης. Τα ενδιαφέροντα του Παπά αναπροσανατολίστηκαν στον πανεπιστημιακό τομέα. Το 1951 η τσεχοσλοβακική κυβέρνηση του απένειμε τον τίτλο του υφηγητή ενώ την ίδια χρονιά αποπεράτωσε τη μετάφραση στα ελληνικά του γνωστού αυτοβιογραφικού βιβλίου του Τσέχου αντιστασιακού κομμουνιστή δημοσιογράφου Γιούλιους Φούτσικ, *Ρεπορτάζ κάτω απ' την κρεμάλα*.⁸

Οι δραστηριότητες του Παπά προκάλεσαν την προσοχή της *Ελληνικής Πρεσβείας* στην Πράγα, η οποία ενημέρωσε σχετικά το *Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως*, το οποίο ζητούσε να μάθει *πλήρη στοιχεία ταυτότητας, ως και τον τόπο καταγωγής του ειρημένου, προκειμένου να ενεργήσωμεν διά την διαγραφήν του εκ των Μητρών αρρένων, καθ' όσον απεστηρήθη ούτος της Ελληνικής Ιθαγενείας δυνάμει του από 29 – 10 – 49 Β(ασιλικού) Δ(ιατάγματος)*.⁹ Στη συνέχεια το *Υπουργείο Εξωτερικών* με εμπιστευτικό σήμα του στην Πρεσβεία στο Παρίσι ανέφερε τα εξής: *Προκειμένου να εξακριβώσωμεν την ταυτότητα του εις Τσεχοσλοβακίαν μεταβάντος εκ Γαλλίας κατ' Οκτώβριον 1947 κομμουνιστού φιλόλογου Δημητρίου Παππά, ήδη καθηγητού της νεοελληνικής γλώσσης εν τω Πανεπιστημίω Καρόλου της Πράγας, νηρητούντος συγχρόνως εις το Τσεχοσλοβακικόν Υπουργείον Πληροφοριών και αναπτύσσοντος έντονον αντεθνικήν δράσιν, έχομεν την τιμήν να παρακαλέσωμεν*

⁸ FOUTSIK 1951.

⁹ *Υπουργείο Εξωτερικών, Ιστορικό Αρχείο, φακ. 80, υποφ. 1 (1951) – Επιστολή Υπουργείου Δημ. Τάξεως προς Υπουργείον Εξωτερικών (29. 1. 1951).*

υμάς όπως, ευαρεστούμενοι, ερευνήσητε καταλλήλως και γνωρίσητε ημίν εάν πράγματι ούτος, ως εμφανίζεται, τυγχάνει διπλωματούχος της Σορβόννης.¹⁰ Προφανώς επρόκειτο για λαθμεμένα στοιχεία των ελληνικών διωκτικών αρχών, τουλάχιστον ως προς το σκέλος των σπουδών του Δ. Παπά στη Σορβόννη και του δρομολογίου που ακολούθησε προς την Τσεχοσλοβακία, αυτό όμως δεν εμπόδισε την ελληνική κυβέρνηση να του αφαιρέσει την ιθαγένεια, όπως εξάλλου και σε χιλιάδες άλλους πρόσφυγες που βρήκαν καταφύγιο στις χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης.

Μετά το 1951 ο Παπάς προκειμένου να εδραιώσει την παρουσία της Έδρας των Νέων Ελληνικών μετατόπισε το ερευνητικό του ενδιαφέρον από το δίκαιο στη φιλολογία και στη λογοτεχνία. Συνέβαλε ουσιαστικά στην εκμάθηση της τσεχικής, όρος απαραίτητος για την προσαρμογή των χιλιάδων Ελλήνων πολιτικών προσφύγων, με τη συγγραφή του πρώτου τσεχο-ελληνικού λεξικού (20.000 λήμματα). Λίγο αργότερα (1954) έγραψε την πρώτη μέθοδο εκμάθησης της τσεχικής γλώσσας (*Η Τσέχικη για Έλληνες*).¹¹ Παράλληλα έδινε διαλέξεις για την ελληνική γλώσσα, την ελληνική λογοτεχνία και την ελληνική ιστορία. Για τις ανάγκες των φοιτητών συνέγραψε την *Χρηστομάθεια της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*,¹² στην οποία παρέθεσε εκτενή αποσπάσματα αντιπροσωπευτικών έργων Νεοελλήνων συγγραφέων και ποιητών. Άγνωστο παραμένει το πώς και πότε κατόρθωσε να μεταφέρει από την Ελλάδα στην Πράγα την προσωπική του βιβλιοθήκη. Το ένα τρίτο περίπου των τόμων της βιβλιοθήκης του *Τμήματος Νεοελληνικής Φιλολογίας* στην Πράγα εξακολούθουν να φέρουν μέχρι σήμερα την υπογραφή και τη σφραγίδα του Δ. Παπά. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζει η πολύτομος *Ιστορία του Παπαρρηγόπουλου*,¹³ η *Ιστορία του Κορδάτου*,¹⁴ κλασικά έργα της ελληνικής λογοτεχνίας κλπ. Παράλληλα ξαναπιάνεται με την αρθρογραφία σε επιστημονικά περιοδικά κύρους, επιδιδόμενος σε μια ευγενική άμιλλα με το Δημήτρη Χατζή, «ανταγωνιστή» του στη Βουδαπέστη. Στο ειδικό τεύχος της σειράς *Berliner Byzantinistische Arbeiten, Probleme Der Neugriechischen Literatur*, δημοσιεύτηκε το 1959 το άρθρο *Πότε αρχίζει η νεοελληνική λογοτεχνία*, το οποίο ήταν η διάλεξη του στο συνέδριο για τις νεοελληνικές σπουδές που πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 1957 στο Ανατολικό Βερολίνο.¹⁵ Στο φιλολογικό περιοδικό *Universitas Carolina* δημοσίευσε ένα άρθρο για την ελληνική διγλωσσία,¹⁶ ενώ σε ένα άλλο άρθρο επιχείρησε να καταγράψει τα διαφορετικά στάδια της νεοελληνικής λογοτεχνίας.¹⁷ Δυστυχώς η ασθενική του κρίση

¹⁰ Στο ίδιο, *Επιστολή Υπουργείου Εξωτερικών προς την Εν Παρισίους Β. Πρεσβείαν* (12. 6. 1951).

¹¹ ΡΑΡΑΣ 1954.

¹² ΡΑΡΑΣ 1958.

¹³ ΡΑΡΑΡΡΙΓΟΠΟΥΛΟΣ 1932.

¹⁴ ΚΟΡΔΑΤΟΣ 1957.

¹⁵ ΡΑΡΑΣ 1959.

¹⁶ ΡΑΡΑΣ 1955.

¹⁷ ΡΑΡΑΣ 1958/1959.

δεν του επέτρεψε να ολοκληρώσει άρθρα και μελέτες πάνω στις οποίες δούλευε. Στον κατάλογο με τις υπό συγγραφή μελέτες, που μας άφησε ο Παπάς λίγο πριν το θάνατό του, αναφέρονται οι εξής τίτλοι:

Για τις Θεσσαλικές διαλέκτους·

Συλλογή Θεσσαλικών δημοτικών τραγουδιών·

Κατάλογος χειρογράφων της βιβλιοθήκης της Ζαγοράς (επεξεργασία του ημιτελούς καταλόγου του καθηγητή Δουβουνιώτη)·

Κατάλογος χειρογράφων της βιβλιοθήκης του Άνθιμου Γαζή και του Γρηγορίου Κωνσταντά στις Μηλιές του Πηλίου·

Εκκλησίες του Πηλίου (Μελέτη για τη νεοελληνική εκκλησιαστική αρχιτεκτονική)·

Θεωρία Lex causae για το Δίκαιο στις Συναλλαγές (διδασκαρική διατριβή)·

Lex Rodia de jactu (Ιστορική μελέτη για το αρχαιοελληνικό Δίκαιο της Θαλάσσης)·

Ο Γεωργικός Νόμος του Λέοντα Ισαύρου·

Εγχειρίδιο νεοελληνικής γραμματικής·

Μελέτη για την ιστορία της νεοελληνικής και βυζαντινής λογοτεχνίας.

Δυστυχώς ένα νέο εγκεφαλικό επεισόδιο την άνοιξη του 1963 στάθηκε μοιραίο και δεν του επέτρεψε να υλοποιήσει τα σχέδιά του, αφήνοντας πίσω του ένα δυσαναπλήρωτο κενό. Οι τότε φοιτητές του εξαίρουν την απλότητά του, την εργατικότητα και το χαμόγελό του. Με σκληρή προσωπική εργασία, ξεπερνώντας με υπομονή τα εμπόδια και τις απογοητεύσεις της αναγκαστικής υπερορίας, ο Δημήτρης Παπάς έθεσε τα θεμέλια της νεοελληνικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Καρόλου.

Βιβλιογραφία

- DOSTÁLOVÁ, R. † Dimitrij Papas (1. 1. 1997 – 12. 5. 1963). *Zprávy Jednoty klasické filologů* 5.3, 1963, 189–190.
- FOUTSIK G. *Ρεπορτάζ κάτω απ' την κρεμάλα. Μετάφρασε Δ. Παπάς*, Αθήνα 1951.
- KORDATOS K. G. *Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας* I–II, Αθήνα 1957.
- PAPARRIGOPOULOS K. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* I–VIII, Αθήνα 1932.
- PAPAS, D. *Η Τσέχικη για Έλληνες*, Πράγα 1954.
- PAPAS, D. Podstata a příčiny soudobé tzv. řecké dvoujazyčnosti. *Universitas Carolina: Philosophica* 1.2, 1955, 165–175.
- PAPAS, D. *Chrestomatie novořecké literatury*, Praha 1958.
- PAPAS, D. *O novořecké literatuře. Program Ústředního divadla československé armády k představení Georgos Sevastikoglu, Angela*, Praha 1958/1959.
- PAPAS, D. Πότε αρχίζει η νεοελληνική λογοτεχνία; Συμβολή στη λύση του ζητήματος των διαχωριστικών ορίων της μεσαιωνικής και νέας ελληνικής λογοτεχνίας. In: J. Irmscher (επιμ.). *Probleme der neugriechischer Literatur* I, Berlin 1959, 106–126.